

Ключевые слова: переводчик, поема, Вергилий, античное наследие, эстетические взгляды.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО І ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Катерина Гільдебрант, асп. (Чернівці)

ББК 821.162.1

УДК 821.111.02 «195/196»

Антикультурна спрямованість творчості «сердитих молодих людей» як виклик цінностям англійського суспільства того часу

Стаття присвячена дослідженню антикультурної спрямованості творчості «сердитих молодих людей» в англійській літературі середини ХХ століття. Аналізується девальвація загальноприйнятих норм і моральних установок тогочасного суспільства «сердитими» письменниками, визначаються причини антагоністичного характеру протагоністів їх творів.

Ключові слова: «сердиті молоді люди», антикультурна спрямованість, класова нерівність, соціальність протесту

Gildebrant K. Countercultural tendencies in the Angry Young Men fiction as a revolt against English values of the time.

The article is devoted to the investigation of countercultural tendencies in the Angry Young Men fiction of the XXth century English literature. Writers' devaluation of accepted norms and moral standards in that time society is analyzed, reasons for antagonistic character of their fiction protagonists is specified.

Key words: Angry Young Men, countercultural tendencies, class differentiation, social character of the protest.

Угрупування англійських письменників «сердиті молоді люди» не даремно отримало таку назву. Герої їх творів вражають своїм протистоянням моральним приписам і настановам суспільства, девальвацією загальноприйнятих моральних цінностей і взагалі відверто антикультурною спрямованістю своїх вчинків. Така незалежність і самобутність молодіжного світогляду, загострене сприйняття навколишньої

дійсності, на нашу думку, не просто характеристика молодого розуму, а цілеспрямоване й обґрунтоване неприйняття норм і установок тогочасного суспільства, цілком виважений антагонізм, відверте вираження якого, зрештою, властиве переважно молодим.

Антикультурний характер творчості «сердитих», здавалося, не був обійдений увагою дослідників. Так, існують дослідження таких літературознавців, як Х. Карпентера, Д. Лоджа, Дж. Хайльперна, В. Івашевої, Н. Жлуктенко, В. Рубіна, Т. Тимошенкової, П. Палієвського та інших. Разом з тим, праці названих літературознавців далеко не вичерпують всю проблематику даної тематики, адже проблема маргінальності поведінки «сердитих», особливості їх світобачення та спроба створити власні ціннісні орієнтири не були предметом самостійного дослідження і обмежувались окремими спостереженнями. Загалом питання контркультурної спрямованості «сердитих молодих людей» розглядалось лише в найбільш загальних рисах і потребує більш детального і системного вивчення, що і зумовлює актуальність цієї статті.

Обрана тема є важливою для розуміння ідейно-естетичних положень письменників групи, так само, як і для вирішення питання про наявність спільних характеристик, що створили підставу для літературного об'єднання цих письменників в єдину групу. Об'єктом дослідження виступають дебютні романи чотирьох письменників – представників групи: «Щасливчик Джим» К.Еміса, «Поспішай Донизу» Дж. Вейна, «Оглянься у гніві» Дж. Осборна та «Шлях нагору» Дж. Брейна. Предмет дослідження – ідейно-тематичні ознаки антикультурної спрямованості головних героїв вищевказаних творів.

Англійська молодь початку ХХ століття зіткнулась з багатьма питаннями, про які письменники того часу воліли мовчати. Для «масового», демократичного читача – а телебачення й комп'ютера тоді практично ще не існувало – не створювалося практично нічого, крім псевдореалістичних ідилій едвардіанців. Визнані новелісти, здавалось, культивували якість мистецтва уникнення тогодня. У моді було повернення до більш приємного минулого: у драмі, так само як і в прозі, улюбленим моментом було сентиментальне зображення

заміського будинку, символу старих добрих часів – часів добробуту, стабільності і наявності прислуги [Ritchie 1988: 9].

«Сердиті молоді люди» вперше звертаються на сторінках власних творів до сучасних їм питань. Обравши шлях непримиренності, «сердиті» занурюють прискіпливий погляд в аксіологічну систему англійського суспільства, бунтують проти закостенілих зовнішніх реалій, засуджують поширений конформізм населення. Джиммі Портер Осборна з осудом ставиться до батька Елісон, який живе минулим, називаючи його «старим стовпом, що дивом уцілів від попередніх порядків» [Осборн 1978: 65] та й до Олени він сповнений зневагою, адже вона «давно вже накивала п'ятами у свій комфортабельний духовний світ і плювати хотіла на всі потворності двадцятого століття» [Осборн 1978: 54]. Кінгслі Еміс вустами Джима Діксона висміює викладацький склад університету, а саме, професора Велча, який застряг у попередньому столітті, неспроможний прийняти тогочасне життя, хоч якось змінити свій внутрішній чи зовнішній світ. Джон Вейн так само, як і Джон Рейн, зображують у своїх творах повоєнну розруху, жалюгідність існування населення, що зовсім не було популярним у тогочасній белетристиці.

Спроби виокремити справжні цінності людської душі, зганьбити фальшивість і хибну людяність призводять до бунтарства, аморальної поведінки героїв, які не бажають слідувати усталеним, здавалося б, всепоглинаючим моральним законам і нормам, якщо це змушує їх кривити душею. Такий протест, хоча і знаходить вияв у егоїзмі, гніві та іноді непристойних витівках головних персонажів «сердитих», значним чином підкреслює потворність і зіпсованість оточуючих, а не власне носіїв обурливої поведінки. Так, Діксон називає професора «старим гнійним жуком» [Еміс 1993: 285]; прагне вдарити Велча гайковим ключем по потилиці [Еміс 1993: 386]. Подібні бажання Діксона підсилюють такі характерологічні риси професора, як отупілість, обмеженість та несамовиту байдужість до оточуючих. Діксон давно усвідомив, що «можна з'явитись у п'яному вигляді у професорській приймальні в університеті, лаятися, бити скло, розривати газети під самим носом Велча, і той нічого не помітить, за умови, якщо його особа залишиться недоторканою» [Еміс 1993: 259].

Чарльз Ламлі поводитьсь досить різко з представниками його середовища: не відповідає прямо на поставлені запитання, знущається з їх пихатості, навіть погрожує вибити зуби, «спустити зі сходів» [Уейн 1960: 116] та «вдарити в живіт» [Уейн 1960: 117] декого з них. Подібне ставлення пояснюється тим, що Ламлі зневажає їх за зверхність і зарозумілість, не підтримує усталене розуміння взаємопов'язаності соціального положення і особистих чеснот, яке його опоненти всіляко пропагують.

Неспроможність Джо Лемптона конкурувати із представниками вищого класу товщиною гаманця, постійні випадки заздрості та ревнощів часто заважають йому стримувати власні емоції. Так, він би із задоволенням повибивав зуби Джеку Уелсу, адже вони були кращими, білішими за його власні. Свого майбутнього тестя Лемптон хотеться «бити до тих пір, аж поки стане сили, а потім копати його, копати, копати...» [Брейн 1994: 225] після пропозиції проміняти С'юзен на володіння однією із фірм. Хоча Лемптон і прагнув такої посади все своє життя: гроші і багатство неодноразово виступають його самоціллю, такий відвертий обмін, цілком характерний для тогочасного суспільства споживання, навіть для нього стає обурливим.

За резонансом гнівних тирад сердитому Портеру немає рівних. Дружину він звинувачує у тому, що «в її голові давно немає жодної думки» [Осборн 1978: 8], тещу називає «справжньою мегерою» [Осборн 1978: 17], навіть зі спокійним Кліффом затіває бійку. Джиммі хотів би стояти по пояс у сльозах Елісон, «плескатися в них і співати від радості» [Осборн 1978: 58]. Проте читач розуміє, що все це націлене на пробудження чуттєвості в дружині і оточуючих. Зрештою, і Елісон розуміє справжню суть його випадів: «<...> у Джиммі власна мораль. Мати називає її «розпутством». Так, його мораль вільна, але вона також дуже сувора» [Осборн 1978: 27]. Відвертість – основна чеснота Портера, і він не може стримуватись, коли всім байдуже, коли, здається, лише йому болять смерть і нещастя бідноти.

Антикультурну спрямованість «сердитих» можна пояснити тим, що це угруповання не вірить у минуле чи майбутнє. Письменників поєднують загальне, властиве всім героям прагнення насолодитись тут і зараз, бажання бездумного

розкошування, задоволення потреб власного Его. Для Джима Діксона нескінченно приємно було би зустрічатись із Христиною, працювати у Лондоні і так далі. Все це було настільки приємно, «що, весь він, здавалось, був переповнений цим відчуттям, як шлунок ненажери смачною їжею» [Емис 1993: 346]. Джо Лемптон прагне досягнути забезпеченого, респектабельного життя будь-якою ціною. Чарльз Ламлі ладний забути усі свої принципи і переконання заради Вероніки Родрік, «починає все частіше думати про гроші» [Уейн 1960: 78], які, здавалося б, до цього зневажав. Таке ставлення Чарльза, та й усіх «сердитих» пояснюється ненадійністю, граничною невпевненістю того часу, адже воднева бомба, холодна війна щораз більше загрожують знищенням світу. Чарльз не надто роздумує над тим, «як краще закласти перші двадцять два роки життя в основу наступних п'ятдесяти», адже виникає питання, чи «взагалі будуть ці п'ятдесят: грибоподібна хмара, яка завжди жила в глибині його підсвідомості, на хвилину висунулася на перший план і відтіснила усе інше» [Уейн 1960: 28].

Протест «сердитих» торкається зневаги до старшого покоління, якщо його погляди ідуть в розріз із поглядами протагоністів творів. Варто лише згадати ставлення Лемптона до свого батька, якого він зневажав вже в п'ятнадцятирічному віці, «адже гіпотетичний автомобіль, від якого батько настільки зневажливо відмовився, здався Джо безкінечно спокусливим. І замість захоплено-схвальної посмішки, яку очікував батько, він побачив лише похмурий погляд з-під лоба» [Брейн 1994: 111]. Джиммі Портер цілком відверто висловлює все, що він думає про батьків власної дружини, називаючи тещу «носорогом» [Осборн 1978: 50]. Він сповнений ненависті до своїх родичів зі сторони матері лише тому, що вони багаті, хоча й цінує пам'ять свого померлого батька. Чарльз Ламлі ніяк не сповіщає батьків про своє місцезнаходження після закінчення університету, адже «повна неспроможність знайти з ними спільну мову душила його, спустошувала мозок» [Уейн 1960: 16]. Саме вони дали йому такі ненависні виховання і освіту, які втискували його в рамки певного класу. Підгрунтя такого ставлення до старшого покоління для «сердитих» уособлює амальгамація світу батьків в очах молодих героїв із непорушними порядками, усталеними

нормами зовнішнього світу, так само як і з примиренням поміркованих верств населення з ними.

У творчості «сердитих» превалує гнів соціальний. Як зазначає А.Гозенпуд, їх «гнів спрямований проти мертвих і закостенілих традицій кастового суспільства, яке називає себе демократичним, однак утримується на нерівності» [Гозенпуд 1967: 156]. Так, тема соціальної стратифікації наскрізь пронизує роман «Поспішай донизу». Саме існування відмінностей між класами, та й невід'ємне прагнення представників верхів постійно підкреслювати свою зверхність і вибраність, підбурюють Чарльза Ламлі відмовитись від приналежності до будь-якого класу, спонукають його до осібногo протесту проти таких ненависних йому манер і ввічливої поведінки.

Джиммі Портер зневажає забезпечених представників вищого класу, однак із симпатією ставиться до всіх бідних і простих людей. Так, з Кліффом у нього нормальні стосунки, адже він «звичайний. Посередній, так би мовити» [Осборн 1978: 27]. Матір Х'ю він «обожає переважно за те, що вона завжди жила бідно» [Осборн 1978: 43] і обурюється, коли розуміє відношення до неї Елісон, ніби «якщо мати Х'ю – бідна і неосвічена жінка, <...> то її не слід сприймати серйозно» [Осборн 1978: 72]. З Олени він кепкує, порівнюючи її «справжнісіньку блакитну кров» із звичайною кров'ю Кліффа [Осборн 1978: 76].

Джим Діксон також виражає своє розуміння суспільної справедливості на сторінках «Щасливчика Джима». Для Діксона обурливим є той факт, що краща дівчина і краща робота завжди дістаються лише обраним. У розмові із Бертраном, сповненого усвідомлення власної ваги і вищості, Діксон не підтримує його захоплення багатими людьми і стверджує, що «якщо у однієї людини є десять булочок з родзинками, а у іншого їх лише дві, і хтось з них повинен віддати одну зі своїх булочок, то вже, звичайно, їх слід взяти у того, у кого їх десять» [Емис 1993: 245]. Подібні висловлювання Діксона вітались радянськими літературознавцями, які вважали «сердитих» прибічниками комуністичних ідей. Однак, «сердитих» лише обурюють роками усталені неписані закони і консервативність їх країни, кардинально змінювати її політичний устрій вони не прагнули ані в житті, ані у творчості.

Протест «сердитих» не безцільний. Молоді письменники вказують на причини свого невдоволення: відсутність демократії, яка породжує нерівні можливості різних верств населення; злидні і постійна нестача грошей; часто вимушена і немила робота; загальні загрози майбутнього існування: воднева бомба, холодна війна і так далі. Найяскравішим прикладом цьому виступають гнівні тиради Джима Портера, який сповідував тему «бунту проти суспільства і капітуляції самотнього бунтаря» [Гозенпуд 1967: 158]. Джон Хайльперн, захоплюючись несамовитою відвертістю Осборна говорить, що в той час як «стриманість завжди була відомою рисою англійця, врівноваженість – темпераментом нації» і в літературних творах «все визначає підтекст, адже часто приходиться вловлювати те, що англієць насправді відчуває по тому, про що він не говорить, <...> Осборн висловлював все. Він писав такі п'єси, у яких збрехати було неможливо... Нові, розлючені слова Осборна пролунали з такою силою почуття і пристрасті, що англійськими їх було неможливо назвати» [Neilpern 2006: 96-97].

Протест Осборна спрямовується проти легковажності і безвідповідальності уряду по відношенню до водневої боби: «Тут говориться, що він [єпископ Бромлейський] виступив із зворушливим зверненням до всіх християн, закликаючи їх усіма силами сприяти виробництву водневої бомби» [Осборн 1978: 10]. Письменник висловлює своє обурення і зовнішньому невизнанню соціальної нерівності владою, її запевненню населення у демократизації тогочасних суспільних відносин, хоча насправді нічого подібного не відбувалось: ««Єпископ образився на чийсь заяву, ніби він підтримує багатих проти бідних. Він підкреслив, що не визнає класових відмінностей. Цю ідею нам наполегливо і злісно нав'язує робочий клас». Як чудово!» [Осборн 1978: 10]. Окрім того, він критикує неспроможність влади внести хоч якісь зміни у суспільне життя: «Вірний спосіб зберегти звичний порядок справ полягає у тому, щоб визнати свій слабкий розум не здатним допустити думки про зміни» [Осборн 1978: 18] і далі зі слів Елісон до свого батька: «Ти страждаєш від того, що все змінилось. Джиммі страждає від того, що все йде як раніше» [Осборн 1978: 67]. Однак, найбільше він сумує з приводу байдужості оточуючих практично до всього: «Всім все байдуже. Всі перебувають у стані несамовитих лінощів» [Осборн 1978: 12].

Проте, незважаючи на значний резонанс обурення, письменники групи «сердиті молоді люди» не прагнуть нічого змінити в суспільстві, в якому живуть. «Сердиті» ніби протестують проти соціальної нерівності і загальної несправедливості, однак, насправді, лише хочуть отримати все найкраще в житті, вступити до лав вищих класів, що так чи інакше їм вдається. Ламлі досягає оплачуваної роботи і, відповідно, дівчини своєї мрії випадково, Діксон – за допомогою власного везіння і щасливої долі, Лемптон – обманом і розрахунком. Навіть Портер за словами Елісон «не знає, де знаходиться і до чого прямує. Він ніколи нічого не здійснить і нічого не досягне» [Осборн 1978: 89].

Непоко́ра, як домінанта творчості «сердитих молодих людей», також не завжди однозначна на сторінках їх творів. Характер «сердитої молоді» за висловом Д.Шестакова уособлює «поєднання бунтарства й анархізму, розгубленості і прямолинійності, егоїзму і турботи про долю світу, вибуху чуйності і озлоблення» [Шестаков 1966: 72]. Справді, з одного боку Джим Діксон усвідомлює справжнє обличчя як професора Велча, так і Маргарет, а з другого – поводить з ними з належною повагою і розумінням. Відвертий внутрішній монолог цього героя співвідноситься із зовнішньою стриманістю, справжньою англійською витримкою. Критично ставиться він не лише до оточуючих, а й цілком тверезо сприймає власну особу: «Він виявиться втягнутим у справи Маргарет внаслідок різноманітних своїх чеснот, про існування яких він раніше і не підозрював: ввічливості, відчуття товариськості, звичного людського співчуття, добросердності, готовності прийти на допомогу у скруті, прагнення відвертої, безкорисливої дружби» [Эмис 1993: 195].

Чарльз Ламлі, який ненавидить Хатчінса, Локвуда, Тарклза і мав би зневажати все, що з ними пов'язане, «ховаючись за маскою ввічливості» насправді жаліє батьків Хатчінса, які захоплюються успіхами власного сина, хоча останній і соромився їх «робітничого вигляду і простуватих манер» [Уейн 1960: 12]. Прагнення Чарльза позбутися класових ланцюгів також не завжди однозначне на сторінках твору. Наскільки пишався він тим, що був мийником вікон і чесно виконував свою справу, настільки ж спаплюжено, з соромом зображує він Вероніці свою колишню професію як щось «дивне і неймовірне» [Уейн 1960: 119]. Зрештою, незважаючи на

іноді абсолютно немилосердні коментарі чи поведінку героя, так само, як і Діксон, Чарльз не бездушне створіння. Наприклад, він відчуває докори сумління після вимушеної брехні: «Він говорив зовні спокійно, однак не переставав почуватися дуже і дуже погано» [Уейн 1960: 8].

Різкі і грубі зауваження Джима Портера поєднуються із неймовірною чуттєвістю персонажу. Запали гніву і миттєва реакція на фальш чи інертність поєднуються із залізним терпінням, адже ще десятирічним хлопчиком він дванадцять місяців доглядає смертельно хворого батька, стає «єдиним слухачем цього лихоманливого невдахи» [Осборн 1978: 56]. Джо Лемптон турбується про Еліс з усією любов'ю на яку здатен, розуміє, що це єдина людина (не рахуючи Чарльза), яка його насправді розуміє, однак завдає їй несамовитого болю, що згодом призводить до її самогубства.

Враховуючи все вищесказане, можна лише погодитись із висловом Г. Фельдмана та М. Гартенберга, які назвали письменників групи «сердиті молоді» «новими варварами» [Feldman, Gartenberg 1962: 10]. Подібна дефініція далеко не однозначна. Цілковито виваженим було б доповнення «правдиві», «відверті», адже письменники, обираючи теперішнє як компас свого життя, виражають суто індивідуальне бачення адаптації до умов реальності середини ХХ століття, представляють значну моральну революцію, яка підносить неповторність особистості, виокремлює її вагу і вартість за умов масового споживання і виробництва. Ці письменники сприймають життя як стан постійної стурбованості, людину як індивіда, зануреного у пошуки змісту, навіть якщо тікаючи від банальності вони поринають у зображення квінтесенції жаху.

Література: *Брейн 1994:* Брейн Дж. Путь наверх. Жизнь наверху. – Киев: Интерпрес ЛТД, 1994. – 479с.; *Гозенпуд 1967:* Гозенпуд А. Драматургия сердитых // Гозенпуд А. Пути и перепутья. – Л. – 1967. – С.154 – 176; *Осборн 1978:* Осборн Дж. Пьесы. – Москва: Искусство, 1978. – 287с.; *Тимошенкова 2000:* Тимошенкова Т.М. Проза «рассерженных» в контексте английской литературы середины 20 столетия // Вісник Харківського національного університету. – 2000. – №471. – С.280 – 286; *Уейн 1960:* Уейн Дж. Спеші вниз. – М., 1960. – 275

с.; *Шестаков 1966*: Шестаков Д.П. 15 миллионов героев // Современная литература за рубежом. – Сб.2. – М.: Советский писатель. – 1966. – С. 66 – 91; *Эмис 1993*: Эмис К. Я хочу сейчас. Счастливчик Джим. – М., 1993. – 464с; *Feldman, Gartenberg 1962*: Feldman G., Gartenberg M. Protest: the Beat Generation and the Angry Young Men. – London: Panther Book, 1962. – 319 p.; *Heilpern 2006*: Heilpern J. John Osborne. A Patriot for Us. – London: Vintage Books, 2006. – 528p.; *Ritchie 1988*: Ritchie H. Success Stories. Literature and the Media in England, 1950 – 1959. – London: Faber and Faber, 1988. – 257 p.

Gildebrant K. Countercultural tendencies in the Angry Young Men fiction as a revolt against English values of the time.

The article is devoted to the investigation of countercultural tendencies in the Angry Young Men fiction of the XXth century English literature. Writers' devaluation of accepted norms and moral standards in that time society is analyzed, reasons for antagonistic character of their fiction protagonists is specified.

Key words: *Angry Young Men, countercultural tendencies, class differentiation, social character of the protest.*

Тетяна Гонтар, доц. (Тернопіль)

ББК 83.3 (пол)
УДК 821.161.1

Живописний портрет Юліуша Словацького: трансформація в часі

У статті розглянуті причини змін портретного зображення поета у виданнях його творів у різні часи. В образі поета-класика суспільство виражає власний ідеал.

Tetyana Hontar. The portrait of Juliush Slovatski: alteration in time

This article is about the problem of transformations of the image Slovatski in time. In this images we can see the interests and ideology of community.

У прагненні осягнути постать великого поета, зрозуміти його як особистість читачі зазвичай звертаються до